

KANGAL ORİJİNLİ AKKARAMAN VARYETELERİNİN BAŞLICA VERİM ÖZELLİKLERİ BAKIMINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

Ahmet GÜRBÜZ

Dr., Tarla Bitkileri Merkez Araştırma Enstitüsü, Ankara

ÖZET: Çalışmada Ulaş Tarım işletmesinde yetiştirilen Kangal orijinli Akkaraman varyetelerinin çeşitli verim özellikleri karşılaştırılmalı olarak araştırılmıştır.

Doğum, süten kesim ve kırkım sonrası canlı ağırlıklarına varyete, doğum şekli ve cinsiyetin etkilerinin tahmin edilmesinde "En Kaçak Kareler Metodu" kullanılmış ve hesaplanan etki miktarlarının önem kontrolleri yapılmıştır.

Varyete, doğum şekli ve cinsiyetinin doğum, süten kesim ve kırkım sonrası canlı ağırlık üzerine etkileri önemli ($P<0.01$) bulunmuştur.

THE COMPARISON OF KANGAL ORIGINATED AKKARAMAN VARIETIES BY MAJOR YIELD CHARACTERISTICS.

SUMMARY: *Some yield characteristics of Akkaraman varieties raised on Ulaş state from were investigated comparatively.*

To analyze data on the effects of variety, birth type and sex on live weight of birth, meaning and shearing The Least Squares (LSD) method was used and measured effect levels were checked.

The effects of variety, birth type and sex on live weight of birth, meaning and shearing were found significant ($P<0.01$).

GİRİŞ

Türkiye'de sayısı her geçen yıl azalan koyun varlığının halen yarıya yakın bir bölümünü Akkaraman ırkı oluşturmaktadır. Orta Anadolu'da hakim olan step koşullarına uyma sonucu ortaya çıkan bu ırkın, et, süt, döl ve yapağı verimi, kültür ırkı olarak tanımlanan ırklara göre oldukça düşüktür. Türkiye'de koyun yetiştiriciliğinin devamı temel materyalin önemli verimlerinin yükseltilmesine bağlıdır. Bu amaçla yapılacak çalışmaları iki grupta toplamak mümkündür. Bunlardan ilki kültür ırklarıyla melezleme çalışmaları diğeri de ırkın kendi içinde ıslahıdır.

Türkiye'de koyun yetiştiriciliğinde genotipi iyileştirme çalışmaları melezlemeye dayandırılmış ve bu amaçla Alman Et-Yapağı Merinosundan büyük ölçüde yararlanılmıştır. Melezleme çalışmaları uzun süre çevirme melezlemesi şeklinde yürütülmüştür. Başlangıçta Batı Anadolu'nun hakim ırkı Kıvırcık'ın Merinos'a çevrilmesini hedefleyen melezleme çalışmaları daha sonraki yıllarda Orta ve Doğu Anadolu'ya genişletilmiş ve bu bölgelerde

yetiştirilen Akkaraman ve Morkaman ırkları da Merinosla melezlenmiştir. Merinos genotipinin artışına bağlı olarak melezlerde özellikle yaşama gücü düşmüş, buna karşılık yapağı kalitesi dışındaki özelliklerde tahminkar gelir sağlanamamıştır. Sonuçta çevirme melezlemesinin durdurulmasının ve Orta Anadolu için Merinos genotipinin payının % 50'yi aşmayacağı melezle elde edilmesinin daha uygun olacağı görüşü yaygınlık kazanmıştır (PEKEL ve DÜZGÜNEŞ, 1966). Bütün bu çalışma ve çabalara karşın toplam koyun varlığında kültür ırkı ve melez koyunların payı henüz % 10 seviyesine ulaşabilmiş değildir (ANONYMOUS, 1996). Ayrıca daha önce belirtildiği gibi koyun varlığı hızlı bir azalma sürecine girmiştir. Bu aşamada yapılabilecek işlerden biri de şüphesiz hayvan başına verimi yükseltmektir. Bu amaçla daha önce uzun süre uygulanan melezleme çalışmaları beklenen yararı sağlayamamıştır. Bunda, koşulların melez genotiplere uygun hale getirilmesindeki yetersizlik kadar, melezlerin performansının tatminkar olammasının da payı vardır. Kısaca

çevre koşulları hızla değiştirilememiş, mevcut koşullarda da melezlerden umulan yarar sağlanamamıştır. Bu durumda yerli kaynaklara daha fazla önem vererek onların geliştirilmesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Yerli genotiplerin verimlerinde önemli artışlar sağlanabildiğinde işletmelerin, daha uygun çevre koşulları sağlamak için ihtiyaç duyacakları sermayeyi edinmeleri kolaylaşacaktır, işte bu noktada yerli ırkların verim seviyesini yükseltmek için etkili seleksiyon programlarının hazırlanması ve yürütülmesi gerekir.

Bu çalışmada Ulaş Tarım işletmesinde yetiştirilen ve Akkaraman ırkının bir varyetesi olduğu iddia edilen kangal koyun sürüsünde farklı kulak rengine sahip grupların kimi özellikleri belirlenmiş ve gruplar bu özellikler bakımından karlaştırılmıştır. Böylece Kangal sürüsünde kulak rengine bağlı olarak var olduğu iddiası edilen farklılıklar da test edilmiş olacaktır.

MATERYAL VE METOD

Araştırmanın materyalini, Ulaş Tarım işletmesinde yetiştirilen ve GÜRBÜZ (1986) tarafından 1979 yılından ben üzerinde çalışan Kangal orijinli Akkaraman elit sürüsü oluşturmuştur.

Eylül ayı sonlarında elit sürüde bulunan koyun ve koçlar kulak rengine göre mavi-çil, düz-normal ve siyah kulaklı olarak üç gruba ayrılmıştır. Her gruptaki koyunlar kendi gruplarında yer alan koçlarla çiftleştirilmiştir.

Doğumlar 11 Mart-13 Nisan 1990 tarihleri arasında gerçekleşmiştir. Kuzular 1 -2 aylık yaşta iken, 12 Mayıs 1990 tarihinde sağım başlamış, koyunlar günde 1 kez sağılmış ve 1 kez de kuzular emiştirilmiştir. Kuzular ortalama 2 aylık (1,5-2,5) yaşta sütten kesilmiş ve daha sonra erkek ve dişi olmak üzere ayrı sürülerde tutulmuşlardır. Sütten kesimi takiben kuzulara ilk hafta için 50 g/gün kesif yem verilmiş, birer hafta arayla

50 g artışla kesif yem tüketimi 200 g/gün'e yükseltilmiştir. Yaklaşık 1.5 ay süreyle bütün kuzular günde 200 gr kesif yeme ek olarak korunga otu verilmiştir. Eylül ayı ortasından itibaren saman ile birlikte arpa verilmiştir, ilk hafta 100 gr/gün olan arpa miktarı birer hafta arayla 100'er g artırılarak 300 g'a çıkarılmıştır. Sabahları da kuru ot verilmiştir. Arpa miktarı kış aylarında 400-500 g'a kadar artırılmıştır. Toklular mer'aya çıkınca dane yemler kesilmiş, sadece korunga verilmiştir.

Doğum mevsimi boyunca her gün sabah ağıla gidilmiş, o gün doğan kuzular metal kulak numarası ile numaralanmış ve 100 g'a hassas ibreli, özel el kantarı ile doğum ağırlığı belirlenmiştir. Kuzuların kulak numaraları, ana kulak numaraları, cinsiyetleri, doğum şekilleri, doğum tarihleri, doğum ağırlıkları kaydedilmiştir. İlerki yaş dönemlerinde süttten kesim ile kırkım sonrası canlı ağırlıkları tespit edilmiştir.

Elde edilen veriler üzerine etki yapan makro çevre faktörlerinin etki miktarlarının hesaplanmasında "En Küçük Kareler Metodu" kullanılmıştır (HARVEY, 1975).

ARAŞTIRMA SONUÇLARI VE TARTIŞMA

Kuzuların doğum ve süttten kesim ağırlıklarına ait en küçük kareler ortalamaları Çizelge 1' de verilmiştir. Çizelgeden de anlaşılacağı gibi en yüksek doğum ağırlığı 4.72 kg ile siyah kulaklı grupta bulunmuş, bunu mavi-çil kulaklı grup 4.67 kg ve düz-normal kulaklı grup 4.52 kg ile izlemişlerdir. Yapılan istatistik kontroller, bu iki özelliğe de grup, doğum tipi ve cinsiyetin etkilerinin önemli ($P < 0.01$) olduğunu ortaya koymuştur.

Doğum ağırlığında grupların etkisi cinsiyet ve özellikle doğum şeklinin etkisine oranla daha az olmuştur. Bu durum SIDNVELL ve ark. (1964), ELİÇİN ve ark. (1976) ve GÜRBÜZ ve ark. (1992) nın bildirişleriyle uyum içerisinde.

Çizelge 1. Doğum ve Sütten Kesim Ağırlıklarına ait En Küçük Kareler Ortalamaları

İncelenen Faktörler	Doğum Ağ.(Kg)		Sütten Kesim Ağ.(Kg)	
	n	X + SX	n	X + SX
Beklenen Ortalama	649	4.64 + 0.023	614	19.5 +0.15
Grup	**		**	
Mavi-Çil Kulalı	145	4.67 + 0.045	137	19.5 +0.26
Düz-Normal Kulaklı	311	4.52 + 0.031	293	18.9 +0.19
Siyah Kulaklı	193	4.72 + 0.040	184	20.1 +0.23
Doğum Şekli	**		**	
Tekiz	263	5.15 + 0.034	252	22.3 +0.20
İkiz	386	4.13 + 0.029	362	16.7 +0.18
Cinsiyet	**		**	
Erkek	314	4.79 + 0.032	299	20.2 +0.19
Dişi	335	4.49 + 0.031	315	18.8 +0.18

*:P<0.05; **: P<0.01

Çizelgenin tetkikinden sütten kesim ağırlığı bakımından doğum ağırlığında olduğu gibi, en yüksek değerin 20.1 kg ile siyah kulaklı kuzularda tespit edildiği, bunu sırasıyla 19.5 kg ile mavi-çil kulaklı ve 18.9 kg ile düz-normal kulaklı kuzuların izledikleri anlaşılmaktadır. Grupların sütten kesim ağırlıkları arasındaki fark önemli bulunmamıştır (P<0.01).

Sütten kesim ağırlığı üzerine cinsiyetin etkileri de önemli bulunmuştur (P<0.01). Bu çalışmada olduğu gibi, ELİÇİN ve ark. (1976), CANGİR ve ark. (1984), GÜRBÜZ (1993) ve 1980 doğumlularda GÜRBÜZ ve ark. (1992) da cinsiyetin sütten kesim ağırlığı üzerine önemli bir etki yaptığını bildirirlerken. PEKEL (1973) ve 1982 doğumlularda GÜRBÜZ ve ark. (1992) cinsiyetin sütten kesim ağırlığı üzerine önemli etkide bulunmadığını bildirmektedirler. Sütten kesim ağırlığı üzerine doğum şeklinin etkisi de önemli (P<0.01) bulunmuştur. Bu çalışmada olduğu gibi SIDWELL ve ark. (1964), RAY ve SMITH (1966), WITT ve ark. (1967), TRAMPLER (1974), GÜRBÜZ ve ark. (1992), GÜRBÜZ (1993) ve GÜRBÜZ (1995) tarafından yapılan çalışmalarda da; tekiz kuzularının yüksek

doğum ağırlığı ile sütten kesime kadar daha fazla süt emmeleri dolayısıyla yüksek canlı ağırlık artışına ulaştıkları ve aradaki farkların istatistik olarak çok önemli olduğu bildirilmektedir.

İlk kırkım sonrası canlılık ağırlığına ait en küçük kareler ortalamaları Çizelge 2'de verilmiştir.

Doğum ve sütten kesim ağırlığında olduğu gibi ilk kırkım sonrası canlılık ağırlık bakımından da en yüksek değer Siyah kulaklı, en düşük değer de düz-normal kulaklı gruptan elde edilmiştir. Analiz sonuçları kulak renginin kırkım sonrası canlılık ağırlık üzerine önemli (P<0.01) etki yaptığını göstermektedir. Bazı araştırmacılar da (PEKEL, 1973; CANGİR ve ark. 1984) yetiştirme grupları arasında kırkım sonrası canlılık ağırlık bakımından önemli farklar tespit edildiğini bildirmektedirler.

Çizelge 2'nin incelenmesinde de anlaşılacağı gibi ilk kırkım sonrası canlılık ağırlık hem doğum tipi hem de cinsiyet tarafından etkilenmektedir (P<0.01). GÜRBÜZ (1993,1995) tarafından da benzer sonuçlar alınmıştır. GÜRBÜZ ve ark. (1992) ise doğum şekli ve cinsiyetin kırkım sonrası canlılık ağırlık üzerine önemli bir etkide bulunmadıklarını bildirmektedirler.

Çizelge 2. İlk Kırkım Sonrası Ağırlığına Ait En Küçük Kareler Ortalamaları

İncelenen Faktörler	İlk Kırkım Sonrası Ağ.Kg		
	n	X	+ SX
Beklenen Ortalama	367	54.6	+ 0.36
Grup	**		
Mavi-Çil Kulaklı	90	55.2	+ 0.70
Düz-Normal Kulaklı	150	52.8	+ 0.54
Siyah Kulaklı	127	55.8	+ 0.61
Doğum Şekli	**		
Tekiz	150	55.8	+ 0.55
İkiz	217	53.4	+ 0.46
Cinsiyet	**		
Erkek	199	57.0	+ 0.48
Dişi	168	52.2	+ 0.52

*:P<0.05; **:P<0.01

Burada elde edilen değerlere göre Kangal Orijinli Akkaramanlarda üç farklı kulak rengine sahip grupların doğum, sütten kesim ve ilk kırkım canlı ağırlıklarının farklı olduğu söylenebilir. Gerçekten de incelenen materyalde üç dönemde de en yüksek değerlere Siyah kulaklı olarak tanımlanan grup sahip olmuştur. Buna rağmen bu tip bir sınıflama ve değerlendirme yapabilmek için kulak renginin kalıtımı da dahil pek çok özelliği içeren çalışmalara ihtiyaç olduğu unutulmamalıdır.

KAYNAKLAR

ANONYMOUS, 1996. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. Özel İhtisas Komisyonu Raporu. T. C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı. Yayın No: DPT: 2444-ÖİK:501.

CANGİR.S.,A. KARABULUT,B. DELJEVAN ve B.ANKARALI, 1984. Ankara çevresi koyunculğunun ıslahı ve verimlerinin artırılması olanaklarının araştırılması. Ankara ÇMZAE Yayın No: 100.

ELİÇİN, A., Y.AŞKIN, S. CANGİR ve A. KARABULUT, 1976. Saf ve melez

kuzularda çeşitli dönemlerdeki canlı ağırlıklara çevre faktörlerinin etkileri üzerinde araştırmalar. Ankara ÇMZAE Yayın No: 57.

GÜRBÜZ, A., D.ÖZTÜRK ve B.ANKARALI, 1992. Değişik verim özellikleri yönünden malya x akkaraman f₁ ve g₁ melezlerinin akkaramanlarla mukayesesi I. Gelişme. TARM Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, Sayfa 89.

GÜRBÜZ, A. 1993. Akkaraman koyunların ıslahı. I. gelişme ve yapığı verimi. TARM Dergisi, Cilt 2, Sayı 1, Sayfa 107.

GÜRBÜZ, A. 1995. Akkaraman koyunlarında önemli verim özelliklerinin seleksiyonla ıslanı ve seliksiyonda kullanılacak ölçütler üzerinde araştırmalar. TARM Dergisi, Cilt 5, Sayı 2, Sayfa 61.

HARVEY, W.R. 1975. Least-squares analysis of data with unepual subclass numbers. Agricultural Research Service. U.S. Department of Agriculture.

PEKEL, E. ve O.DÜZGÜNEŞ 1966. Malya Devlet Üretim Çiftliğinde çeşitli

merinos melezleri ile akkaraman uzularında yaşama gücü ve gelişme A.Ü. Ziraat Fak. Yıllığı Fas. 1-2 : 62-80,

PEKEL, E. 1973. Akkaraman ve Çeşitli Merinos X Akaraman melezlerinde renk ve lekellik üzerinde araştırmalar. Adana A.Ü. Ziraat Fak. Yayınları : I.RAY, E.E. and S.L. SMITH., 1966. Effect of Body Weight of Ewes On Subsequent Lam Production. J. Anim. Sci. 25, 1172-1175.

SIDWELL, G.M., D.C. EVERSON and C.E. TERRILL, 1964. Lamb weights in some pure breeds and crosses. J. Anim. Sci. 23,105-110.

TRAMLER, W. 1974. Erhöhung der lammfleischproduktion durch verwandung von finnschafen in diskontinuierlichen gebranchskreuzungen. Göttingen, G.A.Üniv. Landw. Fak. Diss. Agr.

WITT, M., B. LOHSE und D. FLOCK, 1967. Nachkommenprüfung auf mastleistung und schlachtkörperwert in einer testherde des deutschen schwarzköpfigen fleischschafes. Z. Tierz. Züchtungsbiol. 83, 260-284.